

מבעל דף היומי בעיון

סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרוייקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שעתיים ליבו הפזן | כולל שישי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן ערוך אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות והתנועות | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנזקקים ואברכים עמלי תורה

יום א' כ"ח אב-שבת ד' אלול תשפ"ד

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
הרה"צ רבי שמואל מרדכי בן סול
שולמית זצ"ל
ומרת הדרה בת שמוחה ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה

מסכת בבא בתרא ס"ה-ע"ד

שבוע פרשת שופטים

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
ר' אליהו בן חנה ז"ל
ומרת אסתר בת מרים ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה

ואם עומדת אצל הים או נהר ויש לעיר חלק שם אין החלק מכור לו, וכן אם יש לעיר איזה חלק ביבשה במקום רחוק הרבה מן העיר אינו מכור לו, ואפילו א"ל כל מה שבתוכה אינם מכורים כיון שאינם בתוך העיר [ב"י] וכתב ערוך השלחן דנראה שאם מצר לו מצרים חיצונים ואלו הם בתוך המצרים אפילו לא א"ל כל תשמישיו וכל מה שבתוכה הרי אלו מכורים, דבעיר לא שייך לומר מצרים הרחיב לו, וצ"ע:

מי סברת מאי שלחין באגני, לא, מאי שלחין גינונייתא, שנאמר שלחין פרדס רמונים.

כתב הרמב"ן דיש שהקשו דודאי שלחין גינונייתא ניהו ולא באגני, כדתנן [מו"ק ב' א'] משקין בית השלחין במועד, וכתב הרמב"ן דיש לומר דבעלמא כולן בית השלחין הן, כדכתיב שלחין פרדס רמונים, אבל יש שלחין של שדה אילן ויש של ירקות וזרעים ויש של תבואה, ושבתמסכת מועד קטן כולן בכלל, לפיכך כללוהו מלשון משלחי, שכל הצריך תדיר למים ודרכו להשקותו נקרא כן, וכאן לפי שרצו לומר שהבאגני הן השלחין של כאן רצו לומר שהוא מלשון שולח מים, והן הבאגין שמשקין אותן ממעינות שבעיר דלשון שילוח כתיב במים שנשלחין על פני חוצות דהיינו באגני, אף על גב דקרא בגשמים כתיב דהיינו בית הבעל.

דף ס"ה ע"ב

המוכר את השדה מכר את האבנים שהם לצרכה, ואת הקנים שבכרם שהם לצרכו וכו' ואת השומירה שאינה עשויה בטיט וכו'.

ומה שבשדה מכר אף את האבנים אף שהן מיטלטלות מה שאין כן במרחץ שלא מכר את הדברים המיטלטלים,

דף ס"ה ע"א

ואם אמר לו בית המרחץ וכל תשמישיו אני מוכר לך כולן מכורין.

ולקמן בענין בית הבד אמרינן דרק אם אמר לו כל תשמישיו ואלו מצריו והיו הם בתוך המיצרים אז הם מכורים, וכתבו הרשב"ם והרמ"ה דגם כאן דינא הכי, והכי לכאורה מסתברא דמאי שנא. אמנם הרמב"ם [פכ"ה ממכירה ה"ט] כתב דבמרחץ קנה כל תשמישיו אף שהם חוצה לו, ועיין באחרונים שיישבו דעת הרמב"ם לבאר מאי שנא זה מזה. וכן חזינן דלדעת הרמב"ם קונה אף תשמישים שחוץ למצר, אבל הרמב"ם פירש לחהדיא שהוא דוקא אם הם בתוך המצר.

וכל תשמישיו.

יש לדון אם נקט לשון כל תשמישיו בדוקא, ואם לא יאמר כל לא קנה אפילו אם מצר לו את המצרים, או דאורחא דמילתא נקט ובאמת אין חילוק בזה. ודעת הרמ"ה דנקט כן בדוקא, דמה שמצר לו המצרים אפשר לומר שהוא כדי לכלול את בית הנסרים ולא את כל התשמישים.

המוכר את העיר מכר בתים, בורות שיחין ומערות, מרחצאות ושובכות, בית הדין ובית השלחין, אבל לא את המטלטלין; ובזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה, אפילו היו בה בהמה ועבדים הרי כולן מכורין. רשב"ג אומר המוכר את העיר - מכר את הסנטר.

ומה שבזמן שא"ל היא וכל מה שבתוכה אני מוכר לך הרי כולם מכורין אפי' בהמות ועבדים ושאר מיטלטלין מנה שאין כן בחצר, דלחצר אינן בטילין, אבל לעיר שהיא גדולה בטלין הם אצלה ונכללין בה כשאמר מה שבתוכה, דכן דרך לפעמים למוכר עמה כל המטלטלין.

כולל ומכון ראש פינה:

המורכב וסדן השקמה, באמת אין בזה כל כך חשש משום דב"ד שאינם בקיאים רגילים להחמיר על הלוקח מפני שכל ספק מעמידים ביד המוכר מפני שהוא מוחזק, ובכלל זה כל דיין בקי, והחשש הוא רק שלא יתנו ללוקח מה שצריך ליתן לו [סמ"ע].

אמר ליה ארעא ודיקלי חזינן, אי אית ליה דיקלי יהיב ליה תרי דיקלי, ואי לית ליה זבין ליה תרי דיקלי, ואי משעבדי פריק ליה תרי דיקלי וכו'.

בסוגיין מבוארים כל מיני לשונות שאמר המוכר ללוקח בתנאי המכירה, מה כלול בלשונות אלו, וממילא מתי הוא מקח טעות, ונביא כאן את עיקרי הדברים.

האומר לחבירו קרקע של דקלים אני מוכר לך, אפילו אין דקלים בהקרקע המקח קיים דפירושו הוא קרקע הראוי לטעת בה דקלים, אבל אם יש שם דקלים קנאן אף כשאמר בלשון זה, דהרי אפילו מכר קרקע סתם קונה הדקלים, ולשון זה יש לפרש קרקע של דקלים, שהדקלים שבה טובים הם וטוענין פירות הרבה [לבוש]. ואם א"ל קרקע בדקלים אני מוכר לך, אם היה שם לפחות שני דקלים קנה, ואם לאו ה"ו מקח טעות, דהא אמר שיש בה דקלים.

ואם א"ל קרקע ודקלים אני מוכר לך, י"א ששני מכירות הן וקנה הקרקע עם הדקלים שבה וגם צריך ליתן לו עוד שני דקלים משדה אחרת שיש לו, ואם אין לו דקלים במקום אחר יקח שני דקלים ויתן לו כדי לקיים דברו, ומדינא א"צ לקנות, שאין אדם מקנה דבר שאינו ברשותו, ויכול להחזיר לו מעות כפי שיוי שני דקלים, ומ"מ אין המכר בטל, דס"ל לדיעה זו דכשמכר שני מכירות בפעם אחת, רק שמכרן בשני דיבורים כמו זה שאמר קרקע ודקלים, אף שדיבור אחד בטל מדינא אין השני שיכול להתקיים בטל ואין תלויים זה בזה. וכן אם אין בהקרקע אף דקל אחד המכירה קיימת, דהא לא א"ל קרקע בדקלי [רשב"ם ורא"ש]. וי"א שאינו נותן לו אלא שני דקלים ולא יותר אפילו אם יש בהקרקע הרבה דקלים, דפירושו דקרקע ודיקלי הוא הקרקע עם שני דקלים ממנה, ואף על גב דאם לא היה מזכיר כלל הדקלים היה קונה כל הדקלים, מ"מ השתא שהזכירם גרע טפי. ואם אין שם כלל דקלים נותן לו דקלים שבמקום אחר כלדיעה הקודמת [תוספות] והרמב"ם כתב [פכ"ד הי"ג ממכירה] האומר לחבירו קרקע ודקלים אני מוכר לך, אפילו לא היו בו דקלים אם רצה לקנות לו שני דקלים ה"ו נקנה המקח ואין הלוקח יכול לומר איני לוקח אלא קרקע שיש בו דקלים. עכ"ל. דס"ל דמכירה אחת היא ואם יש בשדה ב' דקלים א"צ לקנות אחרים [סמ"ע], אלא אף כשאין בה דקלים יכול לקנות ממקום אחר וליתן לו, ואין כופין אותו לזה, דהא אינו ברשותו והמכר בטל, ואם רצונו לקנות אין הלוקח יכול לבטל המכירה מפני טענת שמכר לו

דכיון דקבועים ומיוחדים לשדה זו חשיבי כהשדה עצמה ועדיפי מכלי בית המרחץ. ומכר את השומירה ודוקא שעשויה בטיט על גבה וסביבות הכתלים אף על פי שאינה קבועה ומחוברת בקרקע, אבל כשאינה עשויה בטיט נחשבת כמיטלטל גמור אף שהיא קבועה ומחוברת בארץ, דאינה נחשבת כקרקע כלל בכה"ג. וי"א להיפך, דכשעשויה בטיט, אף שמחוברת לקרקע אינה נמכרת עמה, דחשיבא כדבר בפני עצמו, וכשאינה עשויה בטיט נמכרת עמה אף על פי שאינה מחוברת דבטילה היא להשדה [טור]. ובכל מה שנתבאר במשנה ובגמרא דלא קנה לא מהני מצרים, כיון שבתוכה עומדים אלא שיש להם שם בפני עצמם, מה יועילו המצרים [ערוך השלחן]:

וכל מה שהוזכר שלא נמכר בכלל השדה וכל הנ"ל הוא דוקא במוכר, ומה שאמרו שמוכר בעין יפה מוכר זה רק לענין שבמה שמכר לא שייך לעצמו כלום, אמנם במה שלא פירש בהמכר למה נאמר שמכרם ולמה לא פירשם הלוקח במפורש, אבל הנותן מתנה קנה את כולן כל הנמצא מחובר לקרקע בין בבית בין בשדה בין בחצר בין בבית הבד, וטעם הדבר דכל המחובר לקרקע בתוך מקום המכר אף שיש להם שם בפני עצמו מ"מ יש סברא לומר דנכללו, דאל"כ היה לו לפרש ששיירם כדי שלא לטעות, אלא דבמכר אמרינן להיפך, דכיון דהלוקח אינו מתבייש מהמוכר למה לא ציוה למוכר להזכירם בפירוש, לכן הדעת יותר נוטה שלא מכרן לו. אבל במתנה דנותן יותר בעין יפה ממכירה, והמקבל יש לו בושא להזכיר להנותן שזכירם בפירוש, לכן כל מחובר שבתוכה שייך להמתנה. כללו של דבר, הנותן קרקע קנה המקבל כל המחובר לה עד שיפרש, אמנם הוא דוקא מה שהוא בתוך הדבר הניתן, אבל מה שהוא חוץ ממנו כמו יציע וחדר וכדומה אין חילוק בין מכר למתנה, וכן דברים התלושים שבתוך הקרקע אין חילוק בין מכר למתנה:

דף ס"ט ע"ב

אמר רב יהודה האי מאן דמזבן ארעא לחבריה, צריך למכתב ליה קני לך דיקלין ותאלין והוצין וציצין, ואף על גב דכי לא כתב ליה הכי קני, אפ"ה שופרא דשטרא הוא.

מבואר שאף על פי שהמוכר שדה בסתם מכר כל האילנות שבה מ"מ טוב לפרש בהשטר שמכרה עם כל האילנות שבה, וכן המוכר פרדס לחבירו יכתוב לו קני לך דקלים ותמרים והוצין, והן ענפי דקל, ולנמוקי יוסף הם אילנות שאינם עושעם פירות, ואף שקונה אותם גם אם לא פירש, מ"מ נוי השטר הוא, כדי למנוע ערעורים, דאף כשיבא השטר לפני ב"ד שאינם בקיאים בדין לא ישעו בזה כיון שהן מפורשין בשטר. וכן המוכר קרקע לחבירו יכתוב לו ולא הנחתי לפני במכר זה כלום כדי להסתלק מדינים וטענות, ואף שיש לחוש להיפך, שב"ד שאינם בקיאים יתנו ללוקח מה שא"צ ליתן לו, כמו חרוב

דבר שאינו ברשותו, דכיון דמצוי לקנות אינו חשוב ממש כדבר שאינו ברשותו. ודעת הראב"ד שמחוייב לקנות שני דקלים כשאין לו, ואין זה דבר שאינו ברשותו דכיון דמצוי לקנות הוא כבא לעולם, והרמב"ם סובר דאין זה מקרי מצוי כמטלטלין שעומדין למכירה, ורק לענין זה מקרי מצוי שאין הלוקח יכול לבטל המכר כשרצון המוכר לקנות כנ"ל.

אמר ליה לבר מדיקלא פלניא חזינן, אי דיקלא טבא הוא שיורי שייריה, אי דיקלא בישא הוא כל שכן הנך.

המוכר שדה לחבירו והיו בה דקלים וא"ל חוץ מדקל פלוני, רואים, אם אותו הדקל הוא מהטובים או מהבינונים נשאר להמוכר דקל זה וכל השאר ללוקח, דרצון המוכר היה ליהנות מעט ושייר לפניו דקל אחד [רשב"ם], אבל אם הדקל ששייר הוא רע, כגון שאינו עושה קב פירות אין סברא לומר שרק דקל זה שייר לפניו, דבמה נחשב הוא, אלא מסתמא לא מכר הדקלים כלל, וזה שהוכיח דקל זה כמי שאומר דאפילו דקל זו שהוא רע לא מכרתי לו וכ"ש הטובים ממנה.

ומה דינם של הדקלים הרעים ממנה, י"א דגם הרעים ממנה לא קנה, דעיקר כוונתו הוא שהדקלים לא מכר, ותפס זה הדקל הרע לדמיון. ויש חולקים וס"ל דרק הטובים ממנה לא קנה, אבל כיוצא בה וכ"ש הפחותים ממנה קנה, דכיון דמדינא נמכרים עם השדה אלא די ש לנו משמעות מהשיור, אין זה הכרח רק על הטובים, אבל השאר אין לנו להוציאם מכל השדות הנמכרות שגם האילנות נמכרות עמהם. וי"א עוד דזהו רק במין האילן ששייר, כגון ששייר דקל תמרים גרוע אינו קונה כל דקלי התמרים או הטובים ממנה, אבל שאר מיני אילנות הנמצאים שמה כמו זיתים וחרובים וגפנים, כיון שאינם מהמין ששייר קנה הלוקח הכל כבסתם שדות הנמכרות:

אמר ליה לבר מאילני, אי אית ליה אילני לבר מאילני, אי אית ליה דיקלי לבר מדיקלי, אי אית ליה גופני לבר מגופני, אילני וגופני לבר מאילני, אילני ודיקלי לבר מאילני, גופני ודיקלי לבר מגופני.

בזמן חז"ל היו קוראים לכל אילני פירות כמו זיתים ורמונים ותאנים ותפוחים וכיוצא בהן אילנות סתם, לבד אילנות גפנים ותמרים שלא היו קורין אותן בשם אילן סתם, אלא לגפנים היו קורין גופני או גפנים ולתמרים היו קורין דיקלי, אך לפרקים היה מי שקרא אותן גם בשם אילן סתם, לפיכך אם מכר לו שדה וא"ל חוץ מאילנות, אם יש שם כל מיני אילני פירות וגם גפנים ודקלים, לא מכר כל האילנות אבל הגפנים והדקלים מכורין הן, דאינן בכלל סתם אילנות. אבל אם אין שם אלא גפנים או דקלים, בעל כרחך דהשיור הוא עליהם. ואם היו בה גפנים ודקלים ולא מין אחר, אמרו דהגפנים שייר והדקלים מכר, והטעם, דאע"ג דשניהם אין נקראין אילן

סתם אלא על צד המקרה, מ"מ יותר נקראים גפנים אילן סתם מדקלים, ולא אמרינן ששייר את הגפנים והדקלים, דמוכר בעין יפה מוכר, וכל מה שנוכל לומר שלא שייר בהמכירה אמרינן שלא שייר. וי"א הטעם ששייר הגפנים והדקלים מכורים, משום שגפנים שהם יותר חשובים ודאי שיירן לעצמו, ובזה יד בעל השטר על התחנותה, דכיון דבע"כ שייר מהן מין אחד המוציא מחבירו עליו הראיה. וכן אם מכר אילנות שבשדהו, שאמר לחבירו כל אילנות שבשדי מכורים לך, אם היו שם שאר אילנות וגופני ודיקלי, שייר הגופני והדיקלי לעצמו, דאינן בכלל אילנות אלא במקרה כשאין אחרים, ואם לא היה שם אלא גופני או דיקלא מכורים הם, ואם היו שם גופני ודיקלי מכר הגופני והדיקלי שייר לעצמו, ולהי"א הוא להיפך דהמוציא מחבירו עליו הראיה.

אמר רב כל שעולין לו בחבל הוא שיור, כל שאין עולין לו בחבל לא הוא שיור; ודיני גולה אמרי כל שהעול כובשו לא הוא שיור, כל שאין העול כובשו הוא שיור ולא פליגי הא בדיקלי, הא באילני.

אמרו דכששייר אילנות לא שייר אלא אילנות שאין העול כובשן, וכל שהעול כובשן הרי הוא של לוקח ונחשב בכלל השדה, ומה פירוש דבר זה, דכיצד הוא נכבש לפני העול, דרכם היתה לחרוש סביבות האילנות, ואם העול של המחרישה כופף את האילן והשור עובר לדרכו שאינו מתעכב על ידו אין זה בכלל אילן וכקרקע היא. מיהו אם היו כולן אילנות דקין שהעול כובשן, בע"כ דאותם הוא ששייר ושייר כולן.

וזה בגפן, וכששייר דקלים אמרו דלא שייר אלא כל דקל שעולין לו בחבל, שהוא גבוה כל כך שאין ביכולתו לעמוד על הארץ וללקט הפירות שבראשו, דמפני שאין לדקל ענפים כלשאר אילנות לעמוד עליהם לכך עולין לו בחבל והשאר שאין עולים להם בחבל הרי הם של לוקח. מיהו גם כאן אם כולם כן בע"כ ששייר אותם, וכבישת עול לא שייד בדקלי, דאפילו אם כביש ליה העול חשוב הוא אם עולין לו בחבל [רשב"ם] ושיעורא דחבל לא שייד בשאר אילנות דעולין על הענפים [שם]. וכשמכר אילנות והיו שם רוב אילני מאכל ומיעוט אילני סרק, לא נתבאר אם גם אילני הסרק נמכרים עמהם, וכתב ערוך השלחן דנראה דנמכרין, דהם ודאי בכלל סתם אילנות, וכן לענין שיור.

דף ע' ע"א

המפקיד אצל חבירו בשטר, ואמר לו החזרתים לך, מהו מי אמרינן מיגו דאי בעי אמר נאנסו מהימן, השתא נמי מהימן, או דלמא אמר ליה שטרך בידי מאי בעי א"ל מהימן וכו' נאמן בשבועה.

וביאור הענין, כל עיקר שבועת שומרים אינו אלא במודה הנפקד בעיקר הפקדון וטוען שנגנבה או נאנסה וכו', אבל אם אומר החזרתו לך, נשבע היסת ונפטור, ואפילו הפקיד בידו בשטר או השאילו והשכירו בשטר דיכול המפקיד לומר לו אם כדבריך שהחזרת לי למה הנחת שטרך אצלי כמו בשטר הלואה שאין הלואה נאמן לומר פרעתי מטעם זה, מ"מ בפקדון נאמן, והטעם דכיון שאם היה אומר נגנבה ממני אם הוא שומר חנם או נאנסה אם הוא שומר שכר או שוכר ומתה מחמת מלאכה אם הוא שואל היה נאמן בשבועת שומרים, לכן נאמן גם לומר החזרתי לך במיגו דנגנבה ונאנסה ומתה מחמת מלאכה, דמפני שסמך על מיגו זה לא חשש לקבל שטרו מהמפקיד, משא"כ בהלואה דחייב בכל ענין ואין לו שום מיגו לכן אינו נאמן:

ולכן כיון שבשטר עיקר נאמנותו מפני מיגו, כשם שאם היה טוען מיגו היה צריך לישבע שבועה דאורייתא בנקיטת חפץ שבועת השומרים, כמו כן כשטוען החזרתי לך צריך לישבע כעין של תורה בנקיטת חפץ, דשבועת השומרים ממש א"א לחייבו, דאין זו שבועת שומרים שחייבתה תורה, אלא דמחייבין ליה שבועה חמורה כעין של תורה, והטור כתב דחייב לישבע שבועה דאורייתא, יש לומר דכוונתו כעין דאורייתא [ש"ך], ואפשר דס"ל דיש נפקא מינה למעשה, דכל החלוקים שיש בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן כמו לענין היפוך ולירד לנכסיו ולענין חשוד ליכא בשבועה זו כמו בדאורייתא, מיהו י"א דדין שבועה זו לענין הדברים שנתבארו ככל שבועות דרבנן [שם]. ויש חולקים וס"ל דיש לשבועה זו כל חומרות שיש בשבועה דאורייתא [או"ת בכללי מיגו אות ק"ב].

וכיון שעיקר נאמנותו משום מיגו דנאנסה או נגנבה, לכן אינו פטור רק כשהיה השומר יכול לטוען נאנסה או נגנבה, אבל אם היה חייב להביא עדים, כגון שהיה הדבר במקום שעדים מצויים, אינו נאמן לומר החזרתי, דעל מה סמך להניח השטר בידו, דהא אינו מהימן לומר נגנבה או נאנסה, והוה כמלוה בשטר דמחוייב לשלם, רק שהמפקיד ישבע בנקיטת חפץ שלא החזיר לו הפקדון, וגם זה דוקא כשטוען הנפקד אשתבע לי שלא החזרתי לך, אבל אם אינו תובע השבועה אנו לא משבעין ליה ואומרים להנפקד זיל שלים ליה דמי הפקדון.

דף ע"א ע"א

אמר רב הונא, אף על גב דאמור רבנן הקונה שני אילנות בתוך של חבירו הרי זה לא קנה קרקע, מכר קרקע ושייר שני אילנות לפניו יש לו קרקע.

כבר נתבאר דכששייר לעצמו שייר בעין יפה יותר מכשמוכר לאחר, לפיכך המוכר קרקעו לאחר ושייר אילנות לפניו, אף שלא שייר רק אילן אחד או שנים,

מ"מ יש לו קרקע תחתיהן שאם יתייבשו או יקוצו יטע אחרים, וגם יש לו כמלא אורה וסלו ללקוט פירותיו, ויכול ג"כ לזרוע סביב האילן דלעצמו שייר קרקע זו לעולם [תוד"ה לימא] ואף על גב דכבר נתבאר בבור ודות דבכל מה שמכר לחבירו מוכר בעין יפה ולכן אין להמוכר דרך להבור והדות ששייר, לא דמי, דהתם לא שייר לעצמו בהקרקע אף שיור כל דהוא, אבל כאן בע"כ ששייר לעצמו כח בקרקע כל ימי עמידת האילנות, דאל"כ יאמר לו הלוקח עקור אילנותיך ולך, וכיון דנחית לשוורא וודאי שייר בעין יפה ולעולם וכל מה שצריך להם. ולכן כששייר שלשה אילנות לפניו יש לו חצי הקרקע, דכיון דבע"כ דשייר לו תחתיהן וביניהן וחוצה להן כמלא אורה וסלו, דפשיטא דלא גרע מאחר, ממילא כיון שהוכרח לשייר אמרינן ששייר לעצמו יותר בעין יפה מלאחרים. וזו דעת הרמב"ם שכתב דבשייר ג' אילנות לפניו יש לו חצי הקרקע, והרבה ראשונים חולקים עליו וס"ל דבג' אילנות אין לו יפוי כח יותר מלאחר, ואין לו רק הצריך להם ובוה לא שייד עין יפה.

דף ע"ג ע"א

פרק המישי

הנה על מאמרי רבה בר בר חנה ועוד אמוראים שנשנו בדפים אלו נכתבו פירושים רבים, וכבר בתיקוני הזוהר מוזכר אחד ממעשים אלו שמובאים כאן ונאמר עליו שם פירוש, ללמדנו שעיקרם של דברים אלו הם ענייני סודות עמוקים שנאמרו בלשון רמז, כמו כל דברי אגדה שבתלמוד. אמנם בכל דבר יש פשט דרש רמז וסוד, וגם בסוד יש חלק שנקרא פשט. כמובן שלא כאן המקום להביא את הפירושים על מעשיות מופלאות הללו, רק נזכיר כאן כמה מהחיבורים שנתחברו על עניינים אלו.

בזמן אדונינו הגר"א התחבר חיבור על כל מעשים אלו בשם אמרי נעם, חיבור זה זכה להסכמתו של הגר"א בכבודו ובעצמו. הפירוש מפרש את מעשים אלו בארבעה דרכים, פשט דרש רמז וסוד. וגם מאדונינו הגר"א יש פירוש על מעשים דרבה בר בר חנה וסבי דבי אתינא, על דרך הרמז. כמו כן האריכו בזה בחידושי אגדות למהר"ל, במהרש"א, ובתורות הראשונות שבתחילת ליקוטי מוהר"ן [עד תורה י"ח] וגם בליקוטי תניינא סימן ג' ד' וה'. ויש עוד כמה חיבורים בזה, הזכירם החיד"א בשם הגדולים.

ונביא כאן כמה גרגרים מגדולי הדורות בפירוש עניינים אלו.

אמר רבה, אשתעו לי נחותי ימא האי גלא דמטבע לספינה, מיתחזי כי צוציתא דנורא חיזורתא ברישא, ומחינן ליה באלוותא דחקיק עליה אהיה אשר אהיה יה ה' צבאות אמן אמן סלה, ונייח. אמר רבה, אשתעו לי נחותי ימא בין גלא לגלא תלת מאה פרסי, וכו'.

"אתא תנינא ובלעה", פי', דהנה צור אשר חרוב את ירושלים נקרא תנין כדכתיב (ישעיה כ"ז, א) "והרג את התנין אשר בים", ופירש רש"י הוא צור שהוא ראש [היא יושבת בלב ימים]. וזהו שאמר אתא תנינא ובלעה, דהיינו לישראל שנקראין אקרוקתא. "אתא פושקנצא ובלעה לתנינא", ופר"ש עורב נקבה, ופי' מהרש"א שזהו ישמעאל, לפי שכל טובתו אינה אלא מהגר שהיא נקבה, ומלכות ישמעאל נקרא גלות האחרון. "וסליק יתיב", היינו שעלה לארץ ישראל, דבכל מקום שרוצה לומר בש"ס שהלך לא"י אומר בלשון סליק. "זיתב", היינו שיושב שם בשלוה כחמרא דיתב על דורדייא, ואין שום אומה יכול להזיזן משם, אף שלוקחין ממנו לפעמים מקומות אחרים, מ"מ אינם יכולים ליקח מהם ארץ ישראל. "באילנא", דהנה ישמעאל כאשר השליכה אותו הגר תחת אחד השיחים (בראשית כא, טו), ותרגם המתרגם תחות חד מאילנא, ושם עשה תשובה, ובזכות התשובה שעשה שם ישמעאל הובטח מהקב"ה כי לגוי גדול אשימנו (שם פס' י"ח), וגדול היינו גדול באיכות. ובשכר זה ניתן לו ארץ ישראל כל ימי היות ישראל בגלות עד ימות המשיח, וכן פי' בעל הטורים ריש פרשת תולדות דכאשר יפול ישמעאל יבא משיח. ואמר: תא חזי כמה נפיש זכות וחילו דאילנא וכו'. "אמר רב פפא אי לא הוינא התם לא הימני", כלומר שהוא ג"כ ראה זה ברוח הקודש, ואילו לא היה ראה זה ברוח"ק שלישמעאל יהי ארץ ישראל עד ימות המשיח, לא הימני - שיהי כח התשובה גדולה כל כך:

ואמר רבה בר בר חנה זימנא חדא הוה אזלינן בספינתא, וחזינן ההוא כוורא דיתבא לי' חלתא אגבי', וקדח אגמא עלוי'. סברינן יבשתא הוא, וסלקינן ואפינן ובשלינן אגבי', וכד חם גבי' איתהפיך. ואי לאו דהוה מקרבא ספינתא, הוה טבעינן.

וכתב באמת ליעקב, ונראה לפרש שראה ברוח"ק שיהי קודם ביאת משיח, שיגביה ישראל ממשלתו על שאר האומות. והאומות מכונה בשם כוורא. וזה שאמר "דיתבא חלתא", דחלתא הוא מלשון חולה, והיינו שהותש כוחו של אומה זו. "וקדח אגמא עלוי'", והאגמא הוא מלשון הכנעה ושפלות כמבואר בערוך (ע' אגם) מלשון הלכוף כאגמון ראשו (ישע' נח, ה), כלומר שגדלו הכנעה על האומה. "סברינן יבשתא", כלומר שחשבו שכבר יבשו תקותם. "וסלקינן ואפינן ובשלינן", היינו שרצו הישראל להגביה עצמם עליהם ולמשול עליהן. "וכד חם גבי' איתהפיך", כלומר נהפכו ונתחזקו עליהם. "ואי לאו דהוה מקרבא ספינתא הוי טבעינן", כלומר שדבר זה יהי קרוב לגאולה, מחמת שנתהפך ונתגברו מאוד על ישראל, ואלו לא היה קרבת הגאולה הוי טבעינן. ע"כ. ורמז כאן על שלטון ישראל על ישמעאל לפני ביאת הגואל במהרה בימינו, ועל העובר עלינו בימים אלו, יגאלנו ה' מהרה.

כתב הבן יהוידע, הנה נודע כל מאמרים אלו לא דברו בהם דברים כפשוטן, אלא הם דברי משל, ואפילו שיש בהם דברים שאפשר להיות במציאות, עם כל זה לא נאמרו אלא דרך משל וחידיה, והמה הנקראים במשלי [א] ו[י] להבין משל ומליצה דברי חכמים וחידותם. והריטב"א ז"ל כתב בשם הגאונים, כל היכא דאתמר לדידי חזי לי במראה החלום היה, ע"ש, ובין כך ובין כך, הדברים האלה לא נאמר בשביל פשוטן, אלא רק לרמוז בהם עניינים שונים הן בדרך הפשט, וכן בדרך הסוד, וכבר דשו בהם רבים לבארם בדרך רמז, וגם אני אכתוב ממה שחנני השי"ת ברוב רחמיו וברוב חסדיו, והיינו נחותי ימא הם החכמים היורדים לעומק תורה שבעל פה דכתיב בה [איוב י"א ט'] רחבה מני ים, האי גלא הוא היצר הרע, דמטבע לספינתא הוא גוף האדם, הנה בתחילה מתחפש ובא בצורת היצר הטוב שהוא אשא חוורא, כי היצר הרע המחטיא במצות עשה, הוא נקרא אש אדומה, ויצר הרע המחטיא במצות לא תעשה נקרא אש שחורה, וזהו שאמר מתחזי כי ציציתא דנורא ברישא, שיהיה מדבר כמו יצר הטוב. או יוכן בס"ד, האי גלא הוא נחש הקדמוני שהטביע את הספינה חוה, והוא מטביע ומפתה בני אדם להטביעם במים הזדונים, מתחזי כי צוציתא דנורא חוורתא ברישא, רצה לומר ניצוץ טוב בראשו כי אין קליפה שאין בה ניצוץ טוב, ולכן נחש התחתון ארסו בראשו, ומחינן ליה באותיות אמת, שהם מספר כ"א פעמים אהיה, וזהו אהיה אשר אהיה:

דף ע"ג ע"ב

ואמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי האי אקרוקתא דהוי כי אקרא דהגרונא. ואקרא דהגרונא כמה הוי, שיתין בתי. אתא תנינא בלעה. אתא פושקנצא ובלעה לתנינא, וסליק ויתב באילנא. תא חזי כמה נפיש חילי דאילנא. אמר רב פפא בר שמואל אלו לא הואי התם לא הימני.

כתב רבינו בעל נתיבות המשפט בספרו אמת ליעקב, נראה בכונתם, דהישראל נקראין אקרוקתא דכתיב (ישע' כ"ב, ה) בשעת חורבן "כי יום מהומה ומבוכה וגו' מקרקר קיר ושוע אל ההר", ומשום הכי נקראין הישראל בשעת חורבן אקרוקתא. "דהוי כי אקרא דהגרונא", דיבר ברמז, ומפרש הש"ס רמיזתו ואמר: "אקרא דהגרונא כמה הוי שתין בתי", כמ"ש הרשב"ם שם להדיא וז"ל אקרא דהגרונא כמה הוי, הש"ס קאמר לה לפרש להא דרבה בר בר חנה. והכוונה, דכתיב בשיר השירים (ו, ח - ט) "ששים המה מלכות", ופרש"י אברהם ויוצאי חלציו הם ששים וכו'. "אחת היא יונתי", הן ישראל. הרי מבואר שהישראל נבחרו מששים בתי אבות. וקודם החורבן חטאו כל כך עד שנאמר עליהן (יחזקאל כה, ח) הנה ככל הגוים בית ישראל, ולזה אמר דהוה כששים בתי, היינו ככל הגוים.

דף ע"ד ע"א

ואמר רבה בר בר חנה א"ל ההוא טייעא תא ואחוי לך היכי דנשקי ארעא ורקיע אהדדי. וחזאי דעביד כוי כוי, ואנחינהו לסילתאי התם. אדמצלינא בעיתיה ולא אשכחיתה, אמינא איכא גנבי הכא. אמר לי גלגלא דרקיע הוא, דהדר נטר עד למחר כי השתא הכא ומשכחת לה.

וכתב הגר"א [ביאור משלי י"ב ב]. הענין שההוא טייעא הוא היצר הרע, א"ל לרבה בר בר חנה אחוי לך דרך שתנחול ב' עולמים, עולם הזה ועולם הבא, והיינו שיעסוק בפרנסה וגדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים, דכתיב אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא. שקיל לסילתאי אתנחתא בכוותא דרקיע אדמצילנא, והיינו כי מן השמים הוא הפרנסה, ואמרו מה יעשה אדם ויעשיר יעסוק באמונה, ואמרו והלא הרבה עשו כן ולא הועילו אלא יתפלל למי שהעושר שלו. וזהו אדמצילנא בעותא ולא אשכחו, אעפ"כ לא היה לי די מחסורי. א"ל איכא גנבי הכא, היינו כי מזונות האדם הולך דרך כל העולמות ובכל עולם הוא נידון אם ראוי לזה, ולפעמים דרך הלוכו בסיבת חטאיו נגנב ממנו וניתן לאחר. אמר הא גלגלי רקיע דהדר, כי בני חיי ומזוני במזלא תלייא וגלגל חוזר בעולם, נטר עד למחר, שהיום לעשותם מחר לקבל שכרם ומשכחת לה. אך אם האדם הוא טוב מאד אז מטיבין לו ומהפך את המזלות, כי הוא מקבל מה' עצמו ולא מן המזלות, וזהו טוב יפיק רצון מה' עצמו ולא מן המזלות, ואיש מזימות ירשיע, ומי שחושב מחשבות רעות, אע"פ שניתן לו מזונות אך ירשיע אותם בהלוך דרך העולמות כאשר יעמוד במשפט ולא ניתן לו.

ומעין זה כתב האמת ליעקב, הכוונה, דהנה המזלות יש להן שליטה גדולה בארץ עד שאיצטגנינים יודעין באיזה יום ימות אדם פלוני ואימתי יחלה. ויש התחברות גדול בין השמים והארץ, ואמרו הפילוסופים: "האדם יולידהו השמש והאדם". וזהו שאמר לו "תא ואחוי לך היכא דנשקי ארעא ורקיע אהדדי", כלומר ההתחברות שיש בין השמים והארץ, שהיה לומד עמו החכמות הרבות להבין כל מיני התחברות שבין השמים והארץ והנהגת המזלות להארץ. ואמרו חז"ל (מו"ק כח א) בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא,

ובמקום אחר הארכתי שאף שמחמת זכות לא נשתנה המזל מ"מ ע"י תפלה נשתנה המזל. "וחזאי דעביד כוי כוי", כלומר שיש חלונות להאזין תפלות לשנות המזל. "ואנחינהו לסילתאי התם", כלומר שהי' סבור שגם על הפרנסה יכול להפוך המזל ע"י התפלות שיתקבלו ע"י אותן החלונות. "אדמצלינא בעיתי ולא אשכחיתה", שראיתי שלא הועיל לי תפלתי. "אמינא איכא גנבי הכא", אמרו זה על דרך מליצה, "א"ל גלגלא דרקיע הוא דהדר", כלומר הדבר תלוי במזל, וצלותיך לא יועיל. "נטר עד למחר", דהנה ידוע מה שאמרו חז"ל (עירובין כב א) היום לעשותם ולמחר לקבל שכרן, ולזה אמר נטר עד למחר, דהיינו עולם הבא לאחר המות. "כי השתא", כלומר שתהיה בצדקתך אז כמו עתה שלא תתקלקל צדקתך ולא תחזור לך עד יום המות, "ומשכחת לה", כלומר שם תמצא שכר מצותיך ותפלתך. כי התפלה אין מועיל להפך המזל שהי' בשעת לידה, רק כשנולד במזל טוב ונשתדד לרע מחמת חטאיו.

ואמר רבה בר בר חנה א"ל ההוא טייעא תא אחוי לך טורא דסיני אזלי וחזאי דהדרא לי' עקרבא, וקיימא לי' כי חמרא חיוורתא.

וכתב באמת ליעקב, נלפענ"ד לפרש, כי ידוע שסביב רשעים יתהלכון (תהלים יב, ט) ופירשו המפרשים כי הס"א הם יונקים מהקדושה, וכשהקדושה נסתלק שורה שם הס"א. וכן הס"א יונקים מישראל רשע שפעת הקדושה אשר בו, והוא להם למחיה, ולכך סביב רשעים יתהלכון. ולזה, הר סיני שהיה בו השראת קדושה רבה עד למאוד, ונסתלק בעו"ה, ובעונותינו כי רבו יונק הס"א מן הקדושה, וסביב רשעים יתהלכון. וכוחות הטומאה נקראין עקרבא, שנושכין אותנו, וזהו שאמר כי "חזי דהדרן להר סיני עקרבא", דהיינו כוחות הטומאה. ויונק מן הקדושה שהיה שם, כי בהסתלקות הקדושה נשאר שם כוחות הקדושה. "וקיימא כי חמרא חיוורתא", דהיינו רוח הקדושה שיונקים משם קיימן כי חמרא חיוורתא, כמושאמרינן בעירובין (נד ב) רוכבי אתונות צחורות אלו ת"ח וכו'. ומחמת רוב יניקתם משם מהקדושה קיימי כאתונות צחורות, ואתונות צחורות פירושו חמרא חיוורתא. ולזה אמר שמעתי בת קול אוי לי שנשבעתי וכו', היינו שמתאונן שמוכרח להשפיע קדושה לסטרא אחרא: